

Tijdvakken

... tot 3000 v. Chr. pagina 18

PREHISTORIE
Tijd van jagers en boeren

3000 v Chr. tot 500 n. Chr.

OULDHEID
Tijd van Grieken en Romeinen

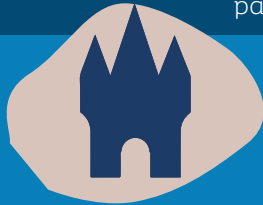

500 tot 1000 pagina 30

MIDDELEEUWEN
Tijd van monniken en ridders

1000 tot 1500 pagina 38

MIDDELEEUWEN
Tijd van steden en staten

1500 tot 1600 pagina 66

VROEG MODERNE TIJD
Tijd van ontdekkers en hervormers

1600 tot 1700 pagina 82

VROEG MODERNE TIJD
Tijd van regenten en vorsten

1700 tot 1800 pagina 106

VROEG MODERNE TIJD
Tijd van pruiken en revoluties

1800 tot 1900 pagina 118

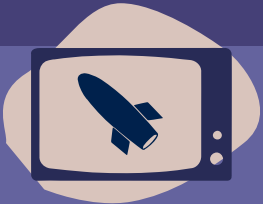
MODERNE TIJD
Tijd van burgers en stoommachines

1900 tot 1950 pagina 134

MODERNE TIJD
Tijd van wereldoorlogen

1950 tot nu pagina 174

MODERNE TIJD
Tijd van televisie en computer

1 Westerwolde - de streek

Deze canon gaat over de streek Westerwolde, in de zuidpunt van de provincie Groningen. De streek kent een lange geschiedenis, die hoofdzakelijk werd bepaald door de ligging tussen twee grote moerasgebieden.

Afb: beeldbankgroningen.nl

Westerwolde na de Middel-eeuwen

De kaart op pagina 14 uit 1681 laat zien welk gebied toen bewoond kon worden. De grens werd grotendeels bepaald door de Pekel A en door de moerassen. Deze situatie bestond al vanaf de middel-eeuwen.

De grenzen tot 1795

Met de toenemende belangstelling voor het veen vanwege de turfwinning werd het belangrijk om duidelijke grenzen vast te stellen. Zo werd al in 1615 de Semslijn uitgemeten om de grens met Drenthe te bepalen.

In 1812, na de Franse tijd, werden gemeenten gevormd. Westerwolde bestond toen uit de gemeenten Nieuweschans, Bellingwolde, Wedde, Onstwedde, Vlagtwedde en Bourtange.

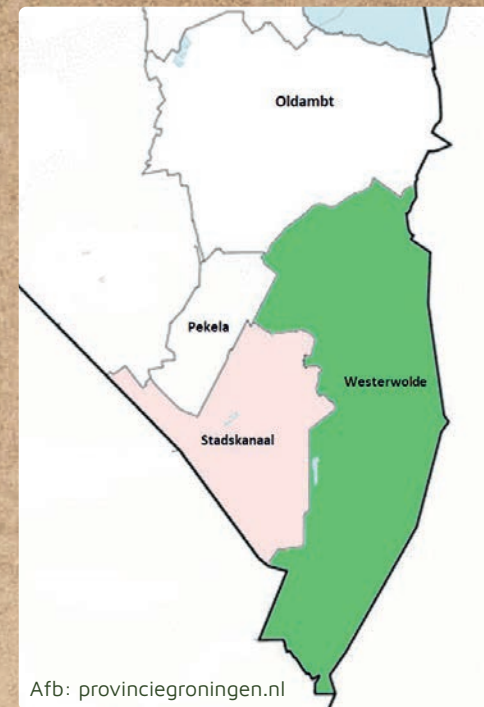
De grenzen van de gemeente

Sinds 2018 bestaat de Gemeente Westerwolde uit de vroegere gemeenten Bellingwedde en Vlagtwedde. Doordat de Gemeente Stadskanaal er geen deel van uitmaakt, beslaat de nieuwe gemeente een kleiner gebied dan de oude streek Westerwolde.

Vanwege de inpoldering van de Dollard hoort de noordelijke punt van de oude streek Westerwolde nu bij de Gemeente Oldambt.

Afb: wikipedia.org

Afb: provinciegroningen.nl

Bekijk de overzichtskaart met de plaatsen uit de Canon:

Scan om de hele kaart te bekijken:

Weg naar de Hasseberg. Afb: Hemmo Clevering

DUITSE WEG NAAR DE HASSEBERG

Op het straatnaambord kun je lezen dat de Hasseberg in Duitsland *Hasselberg* wordt genoemd. Dat betekent (in het dialect): Berg met Hazelaars. Afb: Hemmo Clevering

Is het hoogste natuurlijke punt van de provincie Groningen een oud koningsgraf?

De Hasseberg, met een hoogte van 14,6 m + NAP, is ontstaan in de ijstijd en is altijd een zeer herkenbare plek geweest. Al vóór onze jaartelling was het een tussenstation van veen-wegen. Ook toen een groot deel van het landschap bedekt was met veen, bleef de Hasseberg er boven uit steken.

Koning Aesbold

In de Hasseberg, oostelijk van Sellinger, zou volgens oude verhalen een koning begraven liggen in een gouden kist. Hij had een rood-fluwelen mantel aan en bewaakte een grote schat. De koning reed op een wit paard, dwars door Westerwolde en riep de mensen op tot de strijd. Hij had lang blond haar en zijn kleren glommen als zilver. De strijd werd gestreden op de grens van Munsterland en de koning sneuvelde.

Daar bestaat nog een rijmpje over:

Keungk Aesbold
Ligt begroaven in Böhmerwold
In 'n kiste van gold.

Grafheuvels

Bij onderzoek van de Hasseberg is niets gevonden dat op een graf leek. Dit was wel het geval bij opgravingen in het zuidelijk van de Hasseberg gelegen Wessingtange. Daar werd in 1922, bij het afgraven van een heuvel de Doeseberg, een groot urnenveld ontdekt. Hier waren ook enkele grafheuvels bij waar een greppel omheen was gegraven, soms in de vorm van een sleutelgat. In 1996, dus jaren later werd daar vlakbij ook nog een veld met restanten van wel 20 kleine grafheuvels gevonden. Deze waren niet hoger geweest dan een meter en hadden een doorsnede van 12 meter. Uit onderzoek van verbrande resten bleek dat deze heuvels tussen 400 en 200 v. Chr. werden gemaakt. De Hasseberg is veel ouder, die ontstond rond 200.000 v. Chr.

De Hasseberg in 1920. Afb: beeldbankgroningen.nl

TIJDLIJN

200.000 v. Chr.

Ontstaan van de Hasseberg tijdens de IJstijd.

300 v. Chr.

Bewoners bouwden bij Wessingtange kleine grafheuvels om hun doden in te begraven.

1922

Ontdekking van een groot urnenveld te Laudermarke.

1996

Ontdekking van 20 kleine grafheuvels bij Wessingtange.

De oudste schriftelijke vermelding van Westerwolde

Tot ver in de middeleeuwen werd er heel weinig opgeschreven. De meeste informatie werd mondeling doorgegeven. De naam Westerwolde werd voor het eerst gevonden in een document uit het begin van de 10 eeuw van een klooster in het plaatsje Werden, bij Essen in Duitsland.

Abdij van Werden.

Afb: wikipedia.org

Aquarel van Smeerling door Hansje Töben. Afb: wikipedia.org

Oud document

Het klooster in Werden had meer dan 800 boerderijen in bezit. De meeste lagen in Duitsland, maar er waren ook 40 boerderijen in het oosten van Nederland. Om daar een goed overzicht van te houden, hadden de monniken er een lijst van opgemaakt. Zo'n document werd met een ganzenveer geschreven op een vel perkament.

Monniken schreven in die tijd alles in het latijn: de taal van de Roomse kerk.

In die lijst stond: **'Westerwalda in Uneswido Meginward, unam virgam I solidum et unam mansionem'**.

Vertaald uit het Latijn staat er: 'Westerwolde in Onstwedde Meginward, één roede grond, één solide en één huis'.

Westerwalda is 'het bos in het westen' (vanuit Duitsland).

Uneswido is een andere naam voor Onstwedde.

Dat was niet zo vreemd, want plaatsnamen werden immers vooral mondeling doorgegeven.

Zo schreef men ook wel: Unsved, Unsuede, Unswide, Unswi en Onside.

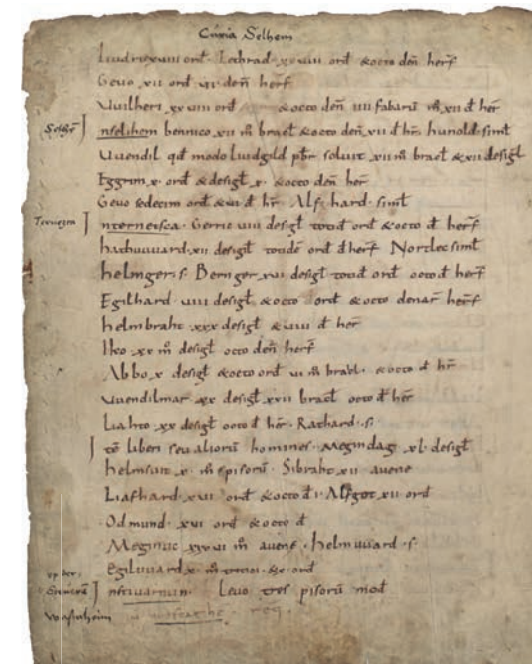
Meginward was de vroegere eigenaar van de boerderij en de grond die hij aan het klooster van Werden had gegeven.

Roede is een oude oppervlaktemaat, ongeveer 15 m².

Solidus is een soort munteenheid, het bedrag dat de gebruiker van de boerderij als huur moest betalen aan het klooster van Werden.

Onstwedde

Een aantal jaren eerder was vanuit Duitsland het Christendom naar Westerwolde gebracht. Vóór die tijd geloofden de mensen in Westerwolde in heidense goden, zoals Donar, de dondergod. Geschiedkundigen denken dat er omstreeks 900 in Onstwedde al een houten kerkje heeft gestaan, de eerste kerk in Westerwolde. In die tijd was Onstwedde waarschijnlijk niet meer dan een gehucht met enkele kleine boerderijtjes. In de omgeving lagen nog meer zulke gehuchten, zoals Smeerling en Veenhuizen. Er zijn aanwijzingen dat die boerderij van Meginward in Smeerling stond.

VOORBEELD VAN EEN DOCUMENT UIT WERDEN

De monniken maakten een lijst van de bezittingen van het klooster.

Afb: LAV NRW R, AA 0546 Werden, Akten Nr. IX

OMGEVING VAN ONSTWEDDE OP EEN KAART UIT 1634

Kijk eens hoe sommige plaatsnamen toen anders werden geschreven dan nu. En wat vind je van de plek waar deze kaartenmaker Smeerling heeft getekend? Afb: wikipedia.org

Het échte begin van de Tachtigjarige oorlog

In de vaderlandse geschiedenis wordt de Slag bij Heiligerlee altijd genoemd als het begin van de Tachtigjarige Oorlog. Dat was inderdaad het eerste gevecht tegen de Spaansgezinde verdediging onder leiding van stadhouder graaf Arenberg. Maar de Slag bij Heiligerlee had al een militaire voorgeschiedenis: een maand eerder was graaf Lodewijk met een klein huurlingenleger Westerwolde binnengevallen en had het Huis te Wedde ingenomen. Strikt genomen was de verovering van Wedde dus het eerste wapenfeit van Willem van Oranje op Nederlands grondgebied.

HET KASTEEL TE WEDDE

Op deze prent van W.J. Hofdijk uit ca. 1850 verlaat een leger-eenheid de burcht.

Afb: beeldbank groningen.nl

De inval

De inval in Westerwolde was een groot waagstuk want Willem van Oranje had in 1568 weinig geld en ook niet veel steun van andere vorsten. Hij hoopte met de aanval op Groningen en Ommelanden Nederlandse steden te kunnen innemen. Deze konden dan als uitvalsbases dienen en de militaire acties van de prins financieel steunen. Graaf Lodewijk vertrok met ongeveer 80 man vanuit Emden om via Wymeer Bellingwolde te bereiken, waar hij de Magnuskerk in bezit nam. Van daaruit trok hij naar Wedde waar hij het Huis te Wedde zonder grote tegenstand wist in te nemen, omdat de drost al was gevlucht. Deze Matthias Orth was drost namens Jean de Ligne, de graaf van Arenberg die niet alleen stadhouder in Groningen was, maar ook de leenheer van Westerwolde.

Het belang van de burcht

De inname van de burcht van Wedde werd erg belangrijk voor graaf Lodewijk, omdat hij vanuit Wedde een huurlingenleger op poten kon zetten. Eerst was het plan geweest om de provincie vanuit Emden over de Eems aan te vallen, maar dat werd door Groningen geblokkeerd uit angst voor represailles van Alva, de Spaanse landvoogd van de Nederlanden. De omtrekkende beweging die Lodewijk nu via Westerwolde moest maken, pakte goed uit en vanuit Wedde trok hij naar Appingedam om de Ommelander bestuurders over te halen om financieel bij te dragen zodat hij zijn legertje kon uitbreiden.

In de weken na de inval groeide Wedde uit tot de 'loopplaats' van graaf Lodewijk, dat wil zeggen dat Wedde de verzamelplaats werd voor nieuw geworven huursoldaten, voornamelijk uit de Duitse landen. De toestroom van honderden huurlingen naar Wedde betekende een zware belasting voor het dorp en de streek; ze moesten immers voedsel en een slaapplek krijgen.

De tegenaanval

De stadhouder van Groningen, graaf Arenberg, was intussen met circa 2.600 man tot de aanval overgegaan en verdreef Lodewijks troepen uit Appingedam richting

TIJDLIJN

21-04-1568

Graaf Lodewijk vertrekt vanuit Emden naar Groningen.

23-04-1568

Inname van Bellingwolde en de Magnuskerk.

24-04-1568

Verovering van het Huis te Wedde.

20-05-1568

Einde van het Huis te Wedde als loopplaats voor de troepenwerving van Lodewijk.

22-05-1568

Graaf Arenberg zet met regeringsleger achtervolging Staatse troepen in.

24-05-1568

Slag bij Heiligerlee; overwinning voor Lodewijk; graaf Adolf en Arenberg sneuvelen.

15-07-1568

Alva arriveert met een grote legermacht bij Groningen.

21-07-1568

Slag bij Jemmingen; grote nederlaag; Lodewijk ontkomt ternauwernood.

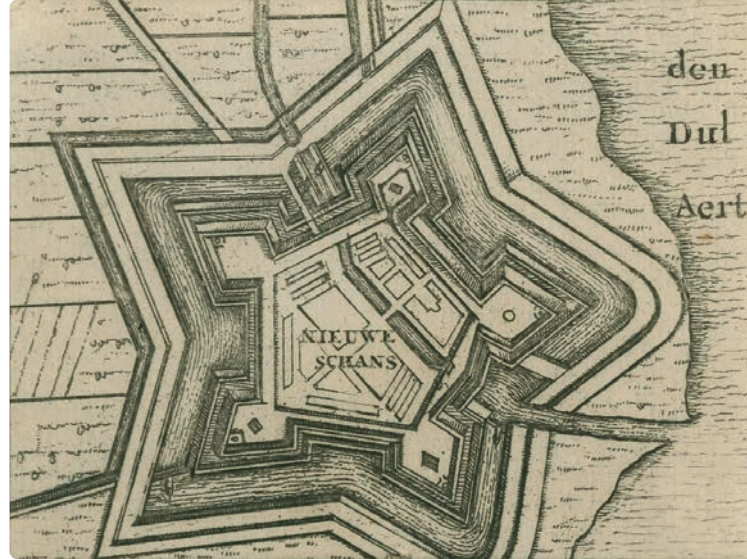
Wedde. In de buurt van het klooster 'Mons Sinai' bij Heiligerlee bracht Lodewijk zijn troepen in stelling en bereidde een hinderlaag voor. De onbesuisde aanval van de regeringstroepen onder leiding van Arenberg liep hierdoor uit op een drama: er zouden 1.800 Spaansgezinden zijn gesneuveld, waarvan velen waren omgekomen in het moeras. Ook Arenberg en Adolf, de broer van Willem en Lodewijk "bleven in Friesland in den slag". Van de Staatsgezinden zouden minder dan 40 man zijn gesneuveld.

PLATTEGROND VAN BELLINGWOLDERSCHANS

De Westerwoldse Aa stroomde door de vesting en zorgde ervoor dat de gracht vol water bleef.

Afb: Gualdo Priorato 1630-1700 – Beeldbank Groningen

PLATTEGROND VAN NIEUWESCHANS

De Nieuwe- of Langakkerschans had al heel wat meer straatjes dan Oudeschans. Afb: Beeldbank Groningen

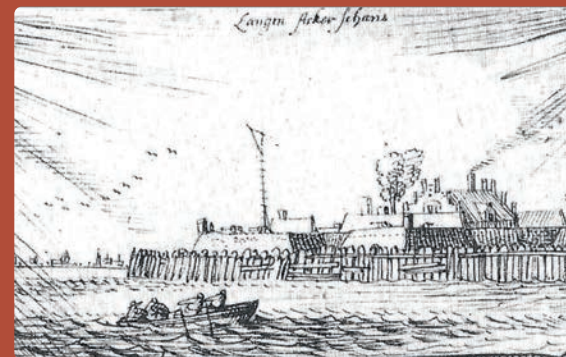

VOORSTRAAT NIEUWESCHANS

Wat nu het gazon van de Voorstraat is, was vroeger het exercitieterrein voor de soldaten. Rechts met torentje de hoofdwacht, waar de wachtcommandant verbleef. Afb: facebook.com

Bourtange vanuit de lucht. Luchtfoto van de gerestaureerde vesting Bourtange. Foto: Henk Pruim

NIEUWESCHANS AAN HET WATER

Volgens deze tekening had de Westerwoldse-Aa bij Nieuweschans een aanzienlijke breedte.

Afb: schanskerhistorie.nl

Bezoek de vesting Bourtange of één van de andere verdedigingswerken

